

2. Виноградов В.Н. Опыт освоения песков и песчаных земель под лесные культуры и сельскохозяйственное пользование. – М., 1972. – 67 с.
3. Виноградов В.Н. Научные обоснования освоения Нижнеднепровских песков под лесные, плодовые и виноградные насаждения. //Автореферат докторской диссертации. – Харьков, 1968. – 34 с.
4. Гордиенко М.И., Падій Н.Н., Циліурік А.В. Культури сосни и их защита от вредителей и болезней. – К.: Издательство УСХА, 1992. – 160 с.
5. Грунтово-лісотипологічний нарис Збур'ївського ДЛМГ Херсонського Державного Лісогосподарського Об'єднання «Херсонліс». Обстеження 2001 – 2002 рік. – Ірпінь, 2002. – 763 с.
6. Лесные культуры и мелиорация. – М.: Лесная промышленность, 1974. – 136 с.
7. Фурдичко О.І., Гладун Г.Б., Лавров В.В. Ліс у степу: основи сталого розвитку. – К.: Основа, 2006. – 236 с.

УДК 338.24:622.324.5.002.8

ПЕРСПЕКТИВИ ПОЛІТИКИ НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Бутрим О.В. – к. е. н.,

Погоріла К.М. – аспірант, Інститут агроекології і природокористування НААН

У статті висвітлено необхідність формування середовища, в якому відбуватиметься оволодіння сучасними регуляторними інструментами, які зберігатимуть дієвість реалізації пріоритетів державної політики низьковуглецевого розвитку та взаємних зобов'язань влади і бізнесу, що призведе до виникнення зацікавленості реалізувати існуючий потенціал енергозбереження. Реалізація запропонованих політик низьковуглецевого розвитку забезпечує належний безпечний рівень економічного розвитку сільського господарства, пов'язаними з ним видами діяльності та збереженням навколишнього природного середовища.

Ключові слова: парникові гази, агроекологічна безпека, низьковуглецевий розвиток, інвестиційна привабливість.

Бутрим О.В., Погорілая К.Н. Перспективы политики низкоуглеродистого развития в Украине

В статье освещена необходимость формирования среды, в которой будет происходить овладения современными регуляторными инструментами, которые будут сохранять действенность реализации приоритетов государственной политики низкоуглеродного развития и взаимных обязательств власти и бизнеса, что приведет к возникновению заинтересованности реализовать существующий потенциал энергосбережения. Реализация предложенных политик низкоуглеродного развития обеспечивает надлежащий безопасный уровень экономического развития сельского хозяйства, связанными с ним видами деятельности и сохранением окружающей среды.

Ключевые слова: парниковые газы, агроэкологическая безопасность, низкоуглеродное развитие, инвестиционная привлекательность.

Butrym O., Pohorila K. Prospects for low carbon policy development in Ukraine

The article highlights the necessity of forming an environment where mastering modern regulatory tools will ensure the effectiveness of priority implementation of the government policy of low carbon development, as well as mutual obligations of government and business,

which will lead to the emergence of interest in realizing the existing energy-saving potential. The implementation of the proposed low carbon development policies provides a safe adequate level of economic development of agriculture, related activities and environmental protection.

Keywords: *greenhouse gases, agroecological security, low carbon development, investment attractiveness.*

Постановка проблеми. Зростання екологічних викликів на шляху суспільного розвитку обумовлюють необхідність розв'язання проблеми забезпечення прийняттого рівня техногенно-екологічної безпеки і агроекологічної у тому числі. Економічний поступ набуває нових якостей і спрямовується на забезпечення сталого рівня суспільно-екологічних відносин між навколишнім природним середовищем і суспільством. Тому пошук умов, які дають можливість компромісу між цілями економічного розвитку сільського господарства, пов'язаними з ним видами діяльності та збереженням навколишнього природного середовища, є одним із головних завдань сучасної аграрної науки.

У 2013 р. у Варшаві відбувся Саміт ООН із питань зміни клімату [1], на якому дискусії розвивались за двома базовими напрямками: з питань підготовки нової глобальної угоди, яку очікується підготувати у 2015 р. і необхідності посилення зобов'язань зі скорочення викидів парникових газів (ПГ) у рамках другого періоду Кіотського протоколу.

Оголошена Україною мета – мінус 20 % викидів ПГ від рівня 1990 р. не може вирішити проблему пом'якшення антропогенного впливу на зміну клімату і фактично означає зростання викидів ПГ. За міжнародними дослідженнями економічно доцільною метою зі скорочення викидів є мінус 58% скорочення від рівня 90-го р. [2]. Тобто, Україна поки-що не є лідером у кліматичних переговорах з цього аспекту.

Слід зазначити, що глобальні викиди ПГ досягли нового рекорду 35,3 млрд. т CO₂-екв у 2013 р. [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням низьковуглецевого розвитку займались: Березницька М. В., Караєва Н. В., Авдєєва Т., Дюканова О. та інші. Так, Березницька М. В. розглядає низьковуглецеву економіку як стратегічний напрям політики забезпечення економічної безпеки України. [4]. О. Дюканова вбачає в гнучких механізмах Кіотського протоколу джерело коштів для структурно-інноваційної перебудови національної економіки. Незважаючи на великий внесок у розгляд зазначених проблем представлених вище вчених, необхідно відзначити, що питання щодо визначення та впровадження належної політики та проектів щодо низьковуглецевого розвитку в контексті агроекологічної безпеки України з адаптацією до міжнародних вимог із залученням сучасних регуляторних інструментів, які зберігатимуть дієвість реалізації пріоритетів державної політики низьковуглецевого розвитку та взаємних зобов'язань влади і бізнесу, не отримали належного відображення в науковій літературі, що актуалізує необхідність даної роботи і, відповідно, зумовило формування мети і завдань дослідження.

Постановка завдання. Мета досліджень – запропонувати варіанти політик щодо низьковуглецевого розвитку в контексті агроекологічної безпеки України з адаптацією до міжнародних вимог, обґрунтувати їх необхідність.

Матеріали і методика досліджень. Теоретичною та методологічною основою досліджень є праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань оцінки рівня екологічної безпеки, шляхів низьковуглецевого розвитку країни. Методика досліджень ґрунтується як на загальнонаукових методах досліджень (аналізу, синтезу, наукової абстракції, індукції та дедукції), так і на спеціальних (монографічному, абстрактно-логічному, статистико-економічному).

Виклад основного матеріалу дослідження. Оцінка різних варіантів політики для підтримки низьковуглецевого розвитку сектору сільського господарства в Україні. Аналіз динаміки викидів ПГ в країнах додатку I РКЗК ООН показав, що впродовж періоду 1990-2012рр. викиди ПГ в Україні скоротились на 57,06 %. В цілому за 1990-2010 рр. викиди в країнах Європи скоротились на 21% [5]. За період 1990-2012 сукупний ВВП ЄС та Ісландії виріс більш ніж на 44%, в той час як викиди ПГ скоротилися на 19%. Щорічні темпи скорочення викидів кожної держави-члена ЄС варіюються від 0,9% до 5,1% на рік. В результаті, інтенсивність викидів ПГ ЄС є однією з найнижчих серед найбільших економік у світі. [6] Структурна політика, зокрема проекти спільного впровадження (СВ), здійснювані в області клімату та енергетики, сприяли більш ніж половині скорочень викидів ЄС в період 2008 і 2012 р.

У 2012 р. обсяги чистих викидів ПГ в Україні склали 373,8 млн т CO₂-екв. з урахуванням сектору ЗЗЛГ [7] і становлять 57,1% від базового рівня викидів 1990 р. (відносно 2011 р. спостерігається скорочення на рівні 7,0%). На жаль, зазначені обсяги скорочення є результатом порушення міжгалузевих та внутрішньогалузевих економічних зв'язків після розпаду Радянського Союзу та послідувочої економічної кризи і майже не пов'язано з технологічною модернізацією українських виробництв. Це підтверджується співставленням обсягів викидів ПГ з показниками ВВП, яке свідчить про високий рівень енергоємності та нераціональне використання ресурсів, у тому числі й енергетичних.

На тій підставі, що на останній час майже 50% одиниць скорочення викидів у світі за проектами СВ мають українське походження, можна припустити, що в Україні закладено напрям подальшого низьковуглецевого економічного розвитку [8]. Одна з переваг запровадження політики низьковуглецевого розвитку — це сприяння вітчизняним промисловим підприємствам у реалізації потенціалу скорочення викидів ПГ, що у підсумку призводить до технологічного оновлення. Потенційний позитивний ефект для сектору агровиробництва і рослинництва зокрема полягає у сприянні впровадження новітніх технологій обробітку земель сільськогосподарського використання. Такі технології мають на меті скорочення обсягів викидів вуглецю від обробітку земель та збільшення його запасів у резервуарі мінеральних ґрунтів, що в решті-решт призводить до збільшення накопичення гумусу, відновлення та збереження родючості земель.

Серед факторів впливу на рівень викидів ПГ в Україні слід назвати і зовнішні, а саме – стан світової економіки. В основному це спричинено тим, що Україна є експортно-орієнтованою державою із значною часткою в експорті продукції третього технологічного укладу – сталі, продукції неорганічної хімії (аміаку, азотних добрив та ін.), руди та ін. – за виробництва якої відбуваються значні викиди ПГ та формуються відносно нижчі обсяги доданої вартості. Новий етап у формуванні конкурентних переваг на світових ринках, як результат

економічних реформ виробничих процесів в Україні може надати можливості долучитися до процесів побудови нової економічної моделі глобальної взаємодії. Дискусійним залишається питання вибору цільових показників скорочення викидів парникових газів прямої дії до 2020 та 2050 рр., щоб їх досягнення не гальмувало економічний розвиток України. Уникнути такого небажаного ефекту можливо шляхом модернізації виробництва, що відкриває шлях приросту продукції без зростання енергоспоживання та без збільшення обсягів викидів ПГ.

Враховуючи накопичення екологічних викликів, а також збільшення ресурсної спроможності урядів та бізнесу країн, що розвиваються, варто очікувати привернення уваги до глобальних цілей впровадження важелів зниження викидів. Проте, слід враховувати, що будь-які заходи екологічного спрямування не можуть розглядатися в Україні (як, власне, у кожній з країн світу) як самодостатні.

Коректність довгострокових прогнозів залежить, перш за все, від правильності вибору формування переліку чинників, передбачення еволюції яких дає можливість побудувати взаємопов'язану з ними систему передбачень тенденцій, що будуть властивими об'єкту у довгостроковій перспективі.

Прогнози еволюції чисельності, вікової структури та територіального розміщення населення надають підґрунтя для визначення ймовірних змін у продуктивності та структурі споживчого попиту. Другим за поширеністю системоутворюючим чинником прогнозувати розглядають забезпеченість корисними копалинами та природно-кліматичними ресурсами.

Кліматичні зміни, що стали предметом особливо прискіпливої уваги в останнє десятиліття, можуть суттєво впливати на територіальний розподіл природно-кліматичного ресурсу – перш за все його аграрної та рекреаційної складових. У довгостроковому періоді експерти прогнозують падіння врожайності у традиційних аграрних регіонах, зміщення зон гарантованого та ризикованого землеробства, структурні зміни у провідних агровиробничих країнах. Зокрема, американські науковці прогнозують до 2050 р. скорочення удвічі доходів агровиробників Каліфорнії саме з причин кліматичних змін [9].

Чинником, який, на нашу думку, заслуговує посісти місце системоутворюючого, як підґрунтя довгострокового прогнозування, є технологічний розвиток. На сучасному етапі він набув високого рівня впливу на дію обох згаданих вище чинників.

Саме від технологічного розвитку залежить еволюція продуктивності праці, яка, у свою чергу, встановлює значущість демографічного чинника для національного розвитку. Технологічний розвиток визначає довгострокові тенденції значущості забезпеченості природними ресурсами для розвитку національних економік. Агротехнології також спроможні суттєво впливати на ефективність використання природно-кліматичного ресурсу.

Отже, довгостроковий прогноз має базуватися на основі співставлення прогнозів демографічного та технологічного розвитку з урахуванням особливостей розподілу природних ресурсів між країнами світу. При цьому не слід ігнорувати специфічні обмеження, серед яких можуть виступати: 1) фінансова спроможність – будь-які форми екологічного податку чи ренти повинні мати компенсатори у вигляді підтримки інвестицій у зниження викидів; 2) інститу-

ційна спроможність – така політика потребує чітко визначеного спеціалізованого суб'єкта реалізації, утворення спеціальної фінансової установи (банку чи фонду), яка брала б на себе завдання відбору проектів та супроводу їх реалізації; 3) управлінська спроможність визначає дієздатність важелів державної політики низьковуглецевого розвитку.

Припустима складність, адаптивність і гнучкість цих важелів прямо пропорційна зрілості та дієздатності державних інститутів.

Доцільним, на наш погляд, буде застосувати наступний підхід до розмежування сценаріїв політики низьковуглецевого розвитку: 1) політика не втручання, тобто суб'єкт (держава) не втручається у процеси, які відбуваються у цій сфері; 2) політика стимулювання, коли держава втручається у процеси за допомогою низки інструментів стимулювання, які несуттєво впливають на поведінку ринку; 3) політика регулювання процесів, коли держава застосовує обмежуючі та стимулюючі інструменти впливу для цілеспрямованого регулювання діяльності суб'єктів господарювання.

За політики не втручання процеси відбуваються неконтрольовано під дією зовнішніх до суб'єкта впливів, зокрема оновлення технологій, способів енерговикористання та зміни структури економіки під дією ринкових сил. Вважаємо, що наразі саме такий сценарій переважає в економічній політиці України щодо практичного стимулювання енергоефективності економіки та низьковуглецевого розвитку.

Інструментами політики стимулювання можуть бути державна підтримка окремих видів діяльності, спеціальні фонди для реалізації окремих проектів, тарифне стимулювання, стандартизація тощо. На даний час елементи такого сценарію спостерігаються в стимулюванні розвитку відновлювальної енергетики через «зелені тарифи», державних видатках (та /або державних гарантіях на отримання кредитів для окремих інноваційних, модернізаційних проектів, наданні пільг (податкових, митних) при виробництві та впровадженні енергоефективного обладнання та матеріалів.

Інструментами політики регулювання процесів можуть виступати обмеження окремих аспектів діяльності суб'єктів через інструменти податкового та економічного регулювання (податкові пільги чи штрафні санкції), пряме державне фінансування окремих видів технологій, посилення стандартизованих вимог щодо результатів діяльності.

Істотного зменшення викидів парникових газів не слід очікувати через фактичну відсутність широкої зацікавленості у підвищенні енергетичної ефективності господарської діяльності фактично усіх гравців на енергетичних ринках.

Висновки. Антропогенна складова в проблемах зміни клімату є маргінальним фактором, за звітом групи експертів ООН (2014 р.), для частоти та інтенсивності надзвичайних природних явищ, які є наслідками клімату дії парникового ефекту. Враховуючи потребу визначення політик та заходів з низьковуглецевого розвитку України на наступні десятиріччя, необхідним є включення до аналізу тих видів економічної діяльності, що спричинюють поглинання вуглецю, а також мають високий потенціал зменшення обсягів його викидів.

Зважаючи на складну еколого-економічну ситуацію в Україні, досвід організації природоохоронної діяльності в країнах-членах ЄС, пріоритетним на-

прямом формування дієвої екологічної політики слід вважати фінансово-економічне заохочення суб'єктів господарювання, які прагнуть знизити обсяги викидів і відходів виробництва. Необхідно створити засоби і середовище, в якому відбуватиметься оволодіння сучасними регуляторними інструментами, які зберігатимуть дієвість реалізації пріоритетів державної політики низьковуглецевого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. PRESS RELEASE UN Climate Change Conference in Warsaw keeps governments on a track towards 2015 climate agreement [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unfccc.int/meetings/warsaw_nov_2013/meeting/7649.php
2. Марічка Набока. Кліматичної політики Україна практично не веде – експерт /Марічка Набока// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25168346.html>
3. Report. Trends in global CO2 emissions: 2014 report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pbl.nl/en/publications/trends-in-global-co2-emissions-2014-report>
4. Березницька М. В. Низьковуглецева економіка – стратегічний напрям політики забезпечення економічної безпеки України / М. В. Березницька // Праці IV-го міжнар. наук.-практ. сем. «Економічна безпека держави і науково-технологічні аспекти її забезпечення», м. Дніпропетровськ, 23-25 жовтня 2012 р. / відповід. ред. Є. М. Письменний, В. М. Шаповал. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – С.16-20.
5. Greenhouse Gas Inventory Data - Comparisons By Gas [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unfccc.int/di/ DetailedByGas/Event.do?event=go>
6. Successful decoupling of economic growth and GHG emissions [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/docs/eu_submission_20140430_technical_annex_en.pdf
7. Национальный кадастр антропогенных выбросов из источников и абсорбции поглотителями парниковых газов в Украине за 1990-2012 гг. / Гос. агенство экологических ресурсов Украины. – Киев, 2014. - 577 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://unfccc.int/national_reports/annex_i_ghg_inventories/national_inventories_submissions/items/8108.php.
8. М. Табахарнюк. Як тогувати повітрям. – Українська правда, 14 жовтня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/columns/2014/10/14/497983/>
9. Richard Howitt et al, Estimating the Economic Impacts of Agricultural Yield Related Changes for California, California Climate Change Center, California Energy Commission, Sacramento, California, August 2009.